

Голобородько Ю. К.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ФЕНОМЕНИ ТВОРЧОСТІ А. АВЕРЧЕНКА: ОСНОВНІ ДОМІНАНТИ ПРОДОВЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ

У статті проаналізовано феномени творчості А. Аверченка у площині продовження його літературно-мистецьких традицій з аргументацією на ґрунті нових досліджень і власного аналізу. Як феномени творчості А. Аверченка відзначено особливості трактування образу «простодушного», патріотичність письменника, еволюцію його ставлення до народу та влади, до неросіян, його здібності як педагога/психолога, пророка та майстра комічного жанру.

Відповідно до з'ясування історико-літературних і теоретико-методологічних аспектів літературної творчості А. Аверченка погляди літературознавців, які вивчали художній доробок письменника в площині його значення як у межах розвитку російської літератури загалом, так і сатиричної концепції митця зокрема, акцентовано на світоглядних видозмінах письменника в часі (від пореволюційних часів до періоду безпосередньої еміграції) та на естетичних пріоритетах у творчості митця періоду його вигнання та еміграції.

Так, феномен образу «простодушного» виявляє як пріоритет митця у виборі оповідача чи героя, через надмірну наївність якого краще розкривається «стандартне» життя з його негараздами й пороками, як традиційне позначення людської недолугості в ототожненні з фольклорним дурнем, так і життєве кредо самого письменника, жартівливий стиль його поведінки в публічному спілкуванні. Патріотичність визначено як любов до Росії не як певного етнічного конгломерату, а саме імперії («неосяжної Росії»), що об'єднує різні народи, зокрема й українців. Відповідно до цього виявляється така риса шовінізму, як неприязнь до інших націй (наприклад, ставлення письменника до константинопольських греків і турків). Із цим пов'язана й мотивна опозиція «любов – нелюбов» до народу (людини), яку пов'язано з феноменом зміни настрою митця. Також як феномен визначено любов митця до дітей, що у творах про них виявляє майстерність педагога і психолога.

Ключові слова: А. Аверченко, феномени творчості, комічність, гумор, сатира, патріотизм, зміна настрою.

Постановка проблеми. У контексті сучасності, коли розвиток світової культури, зокрема й художньої літератури, передбачає зумовленість кращими здобутками митців попередніх періодів, гумористичні й сатиричні твори А. Аверченка характеризують його епоху – від спокійної патріархальної традиції до стрімких процесів її руйнування. Це не лише передреволюційна ситуація в Російській імперії з характеристикою більшовицьких лідерів, не лише перші результати їхньої діяльності, але й образи звичайних міщан та інтелектуалів передреволюційного часу. Причому інтерес викликають й оригінальні прийоми створення комічного, що запозичуються й надалі авторами-гумористами в новій Росії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідниками твори А. Аверченка аналізуються в контексті як його життя і творчості, так і розвитку самого жанру комічного (недарма його

називали «король сміху», «найвеселіша людина в Росії» тощо). Зокрема, емігрантський період його творчості досліджують Н. Командорова, Д. Левицький і Д. Ніколаєв, залучаючи біографічний та жанровий опис, більш докладно празький період – учені, які збирали дослідний матеріал у самій Чехії (чеські – М. Грала, М. Забрадка, російські та українські – Н. Сторова, В. Міленко, Л. Спиридонова та ін.). З-поміж означених дослідників виділяємо, зокрема, Д. Левицького, який аналізує не лише літературну, але й театральну та журналістську діяльність А. Аверченка, відзначаючи його мотиви та інтенції.

За такого багатовимірного вивчення життя та творчості митця потрібно дослідити й окремі феномени творчості письменника з виявленням її особливостей на ґрунті нових досліджень чеських, російських та українських учених, а також власного аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз феноменів творчості письменника у площині продовження його літературно-мистецьких традицій.

Для реалізації мети дослідження використано методи аналізу теоретико-методологічних джерел, опису, узагальнення, синтезу, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до з'ясування історико-літературних і теоретико-методологічних аспектів літературної творчості А. Аверченка погляди літературознавців, які вивчали художній доробок письменника в площині його значення як у межах розвитку російської літератури загалом, так і сатиричної концепції митця зокрема, акцентовано на світоглядних видозмінах письменника в часі (від пореволюційних часів до періоду безпосередньої еміграції) та на естетичних пріоритетах у творчості митця періоду його вигнання та еміграції.

Зважаючи на цей комплекс даних, виявлених або підтверджених у наукових джерелах – працях емігрантських, радянських і сучасних літературознавців, істориків, біографів, можна визначити певні феномени творчості А. Аверченка у площині продовження його літературно-мистецьких традицій загалом і виявлення певних їх елементів, що не були висвітлені зазначеними дослідниками. Серед таких елементів відзначаються особливості трактування образу «простодушного», патріотичність письменника, еволюція ставлення його до народу та влади, до неросіян, його здібності як педагога/психолога, пророка та деякі інші.

Дослідники неодноразово відзначали, що головним, улюбленим образом у письменника був «Простодушний», в якому добре видно самого автора. Цей феномен можна пояснити з трьох боків:

1) як пріоритет митця у виборі оповідача чи героя, коли через надмірну наївність краще розкривається «стандартне» життя з його негараздами й пороками. За словами Г. Погребняка, образ наївної людини (простака, дурника тощо), що традиційно був наявний у різних культурах, фольклорі різних народів, простий і водночас неоднозначний, адже цей герой завжди є «новим» серед довоколишніх, «знайомим незнайомцем», максимально віддаленим від середовища. У фольклорі такий образ сприймається як виклик здоровому глузду, він часто досягає кращого в житті, керуючись малозрозумілими інстинктами. А загалом, потрібен він для викриття примітивного прагматичного світу людей-споживачів як контрастний суб'єкт [1]. Саме ефект контрасту в такому разі виконує різні важливі функції – як творення

сюжету, так і пізнавальну, а відповідно до жанру – формування комічного;

2) як узагалі життєве кредо, за яким А. Аверченко вибирає стиль не лише оповіді, але й особистого та публічного спілкування. Так, даючи інтерв'ю чи в бесіді з друзями, він обов'язково жартував із приводу як локальної ситуації, так і над собою. Наприклад, у бесіді з П. Пильським у часи еміграції він пише: *«где же это видано, чтобы человека с моим роскошным положением и телосложением приглашали, как полубелую кухарку?»* [2]. Зауважимо, що публічне глузування над собою завжди в нього мало дво-значний характер: так, у цьому разі, з одного боку, об'єктом насмішки була власна зовнішність (виділена нами характеристика), з іншого боку, порівняння з «напівбілою кухаркою» виявляє приховану образу на людей, які запрошували його на виступ. Тобто письменник ніколи не буває серйозним, як того традиційно вимагає ситуація публічного спілкування;

3) як традиційне позначення людської недолугості, невігластва, що також уживається автором поряд з ототожненням фольклорного дурня із «простодушним». Так, у дореволюційний період творчості психологія дурня виявляється в побутових ситуаціях, у безглузких учинках, у поведінці міщанина, де виділяються узагальнені гумористичні типи «невірний член подружжя», «праведник», «ледар».

Тобто, таким чином, перед нами постають три іпостасі образу дурня – фольклорний («мудрець», за словами митця), особистий («простодушний», авторський) і власне фізіологічний (на позначення негативних персонажів).

Ще одним неоднозначним феноменом є патріотичність А. Аверченка, який постійно проголошує себе росіянином – і в полеміці з ультраправими, які його називали євреєм, і в інтерв'ю на Закарпатті, де він ухиляється від конкретної відповіді про своє можливе українське походження. За нашою думкою, найкращим для позначення цього феномену була б ознака – за тогочасною термінологією – «великорос», яка передбачає любов до Росії не як певного етнічного конгломерату, а імперії, що об'єднує різні народи, зокрема й українців. Найбільш конкретним об'єктом такої любові митця є Петербург, який асоціюється митцем із найщасливішим життям. Але найчастіше говориться про «неосяжну Росію», тобто імперська ознака стоїть на першому місці. Про це свідчить і перегляд митцем попередньої своєї концепції щодо викривання монархічного режиму. Так, дослідниками

наводиться паралель між двома його позиціями: 1910 року він у «холодному похмурому» Петербурзі мріє про Венецію, а 1920 року вже називає рідне місто «холодним красенем», «прекрасним, чарівним», а Росію – «смійною, безглуздою», але «безкінечно улюбленою».

Однією з рис великоросійського шовінізму була неприязнь до інших націй – як внутрішньодержавних, так і зарубіжних. Так, у «Записках Простодушного» відзначаємо такі елементи у ставленні письменника до місцевих жителів Константинополя. Наприклад, гречанку похилого віку він характеризує як «древнюю согбенную» із «полуразрушенным локтем», яка має «выцветишую косынку на безволосой голове» [3, с. 69]. Виявляємо суто негативне ставлення до місцевих греків і турків, зокрема через узагальнювальну характеристику Константинополя як міста «продажних жінок і торгуючих жінками чоловіків».

З іншого боку, під впливом позитивної рефлексії на Чехословаччину А. Аверченко, навпаки, і Прагу сприймає «погруженный в тихое умиление», зазначаючи, що «очень любят здесь старину и сохраняют ее» [3, с. 134, 135], і самих чехів характеризує як делікатних і вихованих, навіть захищаючи їх від росіян-емігрантів, для яких пропонує влаштувати пункти своєрідної адаптації до повнокровного життя.

Із феноменом аверченківського патріотизму тісно пов'язана й мотивна опозиція «любов – нелюбов» до народу (і зрештою, до людини), що реалізується в умовах феномену зміни настрою митця, що призводила до відповідних трансформацій у мотивній/тематичній та й стильовій/жанровій площинах його творчості періоду еміграції. Так, перша трансформація відбулася ще до втечі до врангелівського Криму й була пов'язана з відреченням царя, що було сприйнято письменником позитивно, навіть піднесено. Проте вже за кілька років по тому А. Аверченко шкодує, що дозволив на сторінках журналу таку «недостойну травлю». При цьому російський народ переважно «добрий, лагідний і незлопам'ятний», а ті «вільні, розумні люди» (тобто інтелігенція) здатні вивести Росію на шлях більшої законності, свободи й благополуччя за умови допущення до влади («відповідального міністерства») [4, с. 229–230]. Тому й закликає вірити новому уряду й підтримувати його. Але надалі нові політики потрапили під нещадну критику А. Аверченка, адже не могли зупинити агресивної політики більшовиків.

У такій ситуації змінюється погляд митця на народ, який з «устриці» (за словами Д. Левиць-

кого, К. Чуковський ще в петербурзький період зіставляв А. Аверченка з Ф. Ніцше саме за алегорію у сприйнятті людей як устриць) перетворюється на об'єкта довіри, що продемонстровано вже в назві фейлетону «Повсталі раби» [4, с. 234] та виразі «колективний всеросійський дурень».

У збірці «Дюжина ножів у спину революції» ставлення автора до окремих описаних ним образів із народу є дещо зверхнім, але зі співчуттям як до нерозумної особи. Наприклад, в оповіданні «Риси з життя робітника Пантелія Гримзіна» комізм виявляється в часовому контрасті, коли в умовах «експлуатації» герой за карбованець купив «полфунта ветчины, коробочку шпрот, булку французскую, полбутылки водки, бутылку пива и десяток папирос», що склало, за іронічним зауваженням оповідача, його «убогий ужин». В інших умовах – коли робітники «завоевали себе свободу» – герой уже за чотириста карбованців купив собі «фунт полубелого хлеба, бутылку ситро» і знову гірко зажурився. Співчуття письменника виявлено через ознаку «бедалага» та звернення «братец ты мой», однак підсумкова фраза «здорового ты дурака сваял» [5, с. 390–391] указує як на рефлексію А. Аверченка щодо перемоги більшовиків і ролі в ній одуреного народу, так і на те, що це саме представник тієї третьої іпостасі дурня, про яку ми зазначали вище.

Наступна зміна настрою сталася вже в Константинополі, пригоди в якому описано у збірці «Записки Простодушного», яка порівняно з «Дюжиною» характеризується незлоблливим гумором щодо поневірян російських біженців в умовах специфічного східного міста. Цей «незлобливий гумор» є ніби поверненням до часів «Сатирикону», хоча сам автор і говорить про «смерть простодушного». Це можна сприйняти й інакше – як розуміння невідворотності лиха, що минуло вже не повернути. Але А. Аверченко вже сповнений відвертою неприязню до самої людини – глумиться над прожекетами російських підприємців у Константинополі [3]. Ще більшу зміну настрою митця Д. Левицький відзначає з виходом збірки «Діти», що вже спрямований на європейське суспільство з його проблемами [4, с. 301], адже знання дитячої психології, за словами С. Ніконенка, реалізують такі інтенції перед читачем [6, с. 16]. Тобто науковці лише констатують цей факт через саме існування однойменної збірки та зазначені вище слова самого письменника. Але додамо, що в цитованій передмові автор також виявляє здібності педагога/психолога, виявивши «один нехитрый фокус» (тобто за відпо-

відною термінологією – метод) щодо отримання довіри від дітей: *«никогда не показывайте, что вы умнее ребенка»*, адже попри формальну повагу через статусність (наприклад, учителя) або побоювання (наприклад, директора), дитина не відкривається в неформальному спілкуванні, а навпаки – *«уйдет в себя, спрячется, как улитка в раковину»* [5, с. 412]. Тобто психологічний аспект письменницького мистецтва в митця охоплює сприймання як дорослої людини, так і дитини.

Відповідно до автобіографічності творів А. Аверченка, що виявляється як у формальних ознаках (оповідь від першої особи), так і неформальних – змістових (зв'язок із віхами життя митця), слід відзначити й схожість деяких персонажів з автором (напр., Мецената) – як зовнішню, так і внутрішню. Так, М. Богословський, аналізуючи роман *«Жарт мецената»* як *«веселий і сумний, наповнений ностальгією за милим серцю автора безтурботним богемним петербурзьким життям»*, визначає, що головні дійові особи самого Мецената та його молодих клевретів – це *«прикмети самого автора та його друзів»*, що опосередковано підтверджували й тогочасні приятелі письменника [7, с. 11].

Можна порівняти описані автором риси Мецената зі спогадами біографів письменника. Так, П. Пильський до загальновідомого портрету А. Аверченка (*«сквозь пенсне без шнурка смотрят задумчивые, добрые глаза»*) додає такі риси: *«доверчивая искренность»*, *«веселый, чуть-чуть лукавый смех»*, *«его льющееся остроумие»*, *«неизменно находчивый, внимательный, ясный, равный и ровный со всеми и для всех»*, *«он был внимателен и заботлив к другим»*, а також більш розширені характеристики: *«мягкая естественная, природная воспитанность, которая дается только чутким и умным людям»*, *«его очарование в обществе было несравнимо. Он умел держать себя в новой и незнакомой среде легко, в меру свободно»*, *«Аверченке был дан дар пленительного шарма. Он покорял»*. Дослідник акцентує навіть на такій тактильній рисі, як *«сильна кисть правої руки»*, що може бути виявлена лише під час дружнього рукостискання, а також на *«готовности откликнуться в искание возможности понять, помочь и услужить»* [2], що позначає категоричне людинолюбство, яке не було властиве А. Аверченку в доєміграційний період.

У романі опис Мецената включає такі зовнішні риси: *«огромный, грузный человек с копной полуседых волос в голове, с черными, ярко блестящими из-под густых бровей глазами, с чувственными пухлыми красными губами»*

[5, с. 347]. Ці риси цілком аналогічні найбільш відомому портрету А. Аверченка, але в часовій перспективі – таким він бачить себе, скажімо, через 20 років. Він також грає в шахи (улюблена гра письменника), колись писав літературні твори, любить театр, виявляє поблажливості до доволі лишніх і філософське ставлення до життя, не виявляє жодних негативних рис, а головне – опікується своїми молодими друзями (у романі – клевретами). І взагалі, вибране ім'я Меценат указує, певно, на приховану мрію митця стати в подальшому опікуном не лише творчим, але й фінансовим. Таким чином, змальований образ відповідає опису П. Пильського.

Якщо це прихований опис себе у віці, то в інших творах А. Аверченка виявляємо феномен передбачення (пророцтва) майбутнього. Так, в оповіданні *«Теорія Ейнштейна і теорія Ползункова»* герой аргументує реальну можливість фізіологічних видозмін: *«Наука же говорит, что постепенно можно приучить свой организм к чему угодно»* [5, с. 12–13], тобто письменник як досвідчений фантаст передбачає, а в подальших умовах тиранії наука часто була спрямована на досліди, які потребували людських жертв (що й було реалізовано в німецьких і радянських таборах).

Сприймаючи більшовицьку владу й загалом радянську державу негативно, А. Аверченко, який спочатку не визнавав за нею майбутнього взагалі, а пізніше усвідомив її перемогу в Росії, передбачає подальший характер її існування. Так, у фейлетоні *«Чому комунізм має успіх»* письменник вгадує (прогнозує) зовнішньополітичну стратегію цієї держави на майбутнє сторіччя: *«предположите, что они начали «взламывать двери» какому-нибудь государству...»*. У відповідь на це цивілізована правова сусідня держава поки запустить механізми захисту, то *«проворный, легкокрылый, вооруженный до зубов большевизм успел уже вломиться, кого следует подкупить, кого следует развратить, наврат с три короба, наобещать тысячу синиц в небе, скovyрнуть «правовое» правительство, посадить на его место маравихера Алешку»* (маравіхер – «шахрай» – Ю.Г.) [Аверченко. Рай]. І якщо такий процес відбувся на очах митця з тогочасною Польщею, Фінляндією, Україною, з яких лише остання не скористалася шансом вивільнитися з новоствореної імперії, то вже через кілька десятиліть ціла низка європейських держав стали жертвами псевдокомуністичного режиму. В українському ж Криму та Донбасі ця історія повторюється й у XXI столітті – із тими ж характеристиками: щодо воєнної потуж-

ності – «*проворный, легкокрылый, вооруженный до зубов*», щодо ідеології – «*подкупить, развернуть, наврат с три короба, наобещать*», щодо політики – «*сковырнуть «правовое» правительство, посадить на его место маравихера*». Тому вважаємо, що А. Аверченко зрозумів сутність більшовизму повною мірою – на відміну від багатьох тогочасних діячів, зокрема й передового західного світу, які могли би цьому запобігти.

Українська тема при цьому виявляє ще одне пророцтво, що на той час сприймалося як фантазмагорія, проте через 20 років ледь не здійснилося. У празькому оповіданні «Прості дробі» письменник описує цілком імовірну ситуацію щодо ставлення влади (в образі Лева Троцького) до українців, де провідним методом вирішення проблем є знищення чи переселення людей («*Что делает Советская власть? Почему она не истребляет половины мятежного населения, чтобы заставить другую половину подчиниться?*»). Коли ж та половина, що залишилася, не підкорюється, постає питання «*Почему не вырвете с корнем эту испорченную половину населения?*». Цей процес «викорінення» поступово ділить той український соціум на «четвертушки», «восьмушки» й наступні частини поділу на два, і зрештою «Че-ка» звітує про склад місцевого населення – це голова Че-ка, два його секретарі, п'ять агентів, шістьсот китайців (загін при Че-ка) та півтори тисячі латишів (другий загін при Че-ка) [9]. Пророцтво вбачаємо в тому, що 1944 року Йосиф Сталін цілком серйозно розглядав пропозицію щодо виселення українців, які жили в гітлерівській окупації (тобто майже всіх), у далекі північно-східні краї, а аналогічна пропозиція щодо кримських татар, як відомо, була реалізована.

Що ж до розвитку жанру комічного, то, базуючись на дослідженнях європейської науки, Д. Левицький робить висновок, що комічне не передбачає великої форми, воно небагатослівне та має локальну природу в часовому й тематичному вимірах. Комічне виявляє тенденцію акцентування на розв'язці, яка має бути швидкою, а тому навіть одне зайве слово здатне знищити комічний ефект. Тому, за словами Н. Гартманна, в такому сенсі саме анекдот є найкращою формою комічного [10, с. 436], і короткі оповідання й фейлетони А. Аверченка відповідають цим принципам найкраще. Саме завдяки цим маленьким, але численним (близько тисячі) творам талант письменника став відомим у Росії та Європі (лише понад 650 творів було надруковано в «Сатириконі» та «Новому Сатириконі») [4, с. 328].

Літературний вимір трактує фейлетон як більшою мірою публіцистичний твір, адже психологічний аналіз у ньому поступається місцем публіцистичним і суспільно-сатиричним дослідженням певного пороку, а тому описуваний факт або персонаж мають документальну основу [4, с. 329]. Зокрема, фейлетони А. Аверченка, що друкувалися ще в «Сатириконі», були пов'язані з відповідними діячами й подіями тогочасної російської історії, наповнені пропагандистсько-патріотичними настроями епохи війни 1914–1918 років, а тому виявляють локальне значення і для масового сучасного читача художнього інтересу не становлять – лише історико-політичний. Із цього можемо зробити висновок про певною мірою обмежене значення фейлетону й узагалі жанру гумористичного оповідання в умовах віддаленого майбутнього, де популярними можуть бути власне комічні твори, не пов'язані з історичним контекстом, а засновані на примітивних рефлексіях.

Письменник намагається сполучати означені дві площини – двозначного й однозначного (примітивного), насичуючи актуальні за часом і тематикою фейлетони традиційними комічними елементами. Наприклад, описуючи сутність більшовиків, він використовує як публіцистичні елементи (напр., політичні атрибути «вільний друк», «суспільна думка», «фінансова й економічна системи»), так і художні/образні (щодо нової ідеології – «*Есть цветы, которые только и могут пышно произрастать в навозе*»), як двозначні натяки (напр., «*увеличьте блоху до размеров быка – да ведь при ее кровожадности, ловкости и искусстве моментально перепрыгивает пространство в тысячу раз больше ее самой...*»), так і прямі простонародні вирази (напр., «*какюк тогда мирному сонному гражданину*», «*останутся от него только рожки да ножки*») [8].

Більш відомий сатиричний прийом – контр-асту – виявляється у творах А. Аверченка не лише для створення комічного, але й для реалізації опозиції між негативною та позитивною конотацією певних явищ або образів. У цій площині на рівні феномену відзначаємо розмежування глибинності та поверховості (примітивності) опису. Так, оповідання «Війна», де і сам сюжет має глибоко гуманістичне підґрунтя, закінчується філософською сентенцією героя «*как я расскажу это внукам, когда ничего нельзя выяснить: мы ли победили или враг; мы ли от врага бежали или враг от нас, я ли взял немца в плен или немец меня?*», що доволі актуальна в межах традиційного повоєнного дискурсу, коли з кожним десятиріччям рівень

неправди про минулу війну збільшується пропорційно віку самих її учасників. Письменник зазначає і про це: «Теперь, пока я еще молодой, – рассказал всю правду. Состарюсь – придется врать внукам» [5, с. 270]. Отже, маємо висловлену автором глибоку думку, що стосується загальнолюдського феномену подвійного ставлення до війни – як тріумфу чи ганьби.

Отже, як проміжний висновок можна відзначити відповідний творчий феномен письменника, який полягає в тому, що традиційні дві площини в жанрі комічного – двозначного (глибинного) й однозначного (примітивного) – у творах А. Аверченка не є повною мірою опозиційними, адже в другій з них усе одно присутні ознаки прихованого аналітичного роздуму.

Завершуючи розгляд феноменів творчості письменника, хотілося би пофантазувати щодо її розвитку в перспективі його можливого подальшого життя. Так, Д. Левицький, аналізуючи відоме серед літературознавців порівняння А. Аверченка з М. Твеном, зазначає, що це могло би відбуватися за умови довшого життя російського гумориста, адже кращі твори американського автора, які набули статусу класичних, було написано починаючи з того віку, коли росіянин уже помер. І недарма сам письменник називав М. Твена «співцем здорового глузду» – він повною мірою йшов паралельно, однак смерть не дала йому досягти аналогічних висот, які би підкорилися впродовж подальших трьох десятиліть можливих років [4, с. 320]. Однак, на нашу думку, таке порівняння можливостей (навіть потенційних) цих авторів-гумористів не правильне, адже росіянина все ж таки найбільше хвилювала доля Батьківщини, і всі подальші події на її території, звісно, мотивували б його на творчість іншого характеру, аніж нейтральний (загальносвітовий) гумор.

Висновки і пропозиції. У межах розгляду феноменів творчості А. Аверченка як основних доміант продовження літературно-мистецьких традицій можна зробити такі висновки:

1. Провідний образ «простодушного» виявляє три аспекти: 1) засіб розкриття митцем негараздів «стандартного» життя через надмірну наївність героя/оповідача; 2) життєве кредо А. Аверченка, що виявляється не лише в оповіді, але й в особистому та публічному його спілкуванні – наприклад, в інтерв'ю чи бесіді з друзями, де митець традиційно жартує як із приводу локальної ситуації, так і над собою (залучаючи певні зовнішні чи внутрішні власні риси); 3) традиційне позначення людської недолугості, невігластва.

2. У межах феномену патріотичності митця виявляємо його відповідність тогочасному терміну «великорос», що передбачає любов до Росії не як певного етнічного конгломерату, а як імперії, що об'єднує різні народи, зокрема й українців. Найбільш конкретним об'єктом такої любові митця визначається Петербург, але найчастіше говориться про «неосяжну Росію», тобто імперська ознака стоїть на першому місці.

3. Відома мотивна опозиція «любов – нелюбов» до влади й народу реалізується в умовах феномену зміни настрою митця, що призводила до відповідних трансформацій у мотивній/тематичній та й стильовій/жанровій площинах його творчості періоду еміграції.

4. У межах феномену любові бездітного А. Аверченка до дітей, що виявляє знання письменником їхньої психології, фіксуємо в митця здібності педагога/психолога, які полягають в означеному ним методі («нехитрому фокусі») щодо отримання довіри від дітей: ніколи не показувати свою зверхність, статусність або силу, іншими словами – сприймати дитину як дорослу людину.

5. Автобіографічність творів А. Аверченка виявляється не лише у формальних ознаках (оповідь від першої особи) чи неформальних (життєві мотиви митця), а й у схожості деяких персонажів з автором. Так, можна навести аналогію між описаними біографами рисами письменника та описаними самим автором рисами Мецената, де виявляємо часову перспективу портретного опису героя роману – це, на нашу думку, А. Аверченко через 20 років.

6. Феномен передбачення (пророцтва) майбутнього виявляється, наприклад, у прогнозуванні зовнішньополітичної стратегії радянської держави на подальше сторіччя, що полягатиме в захопленні інших країн або втручанні в їхнє життя, в застосуванні нецивілізованих методів ведення зовнішньої політики.

7. У межах аналізу фейлетону (а також і гумористичного оповідання) як жанру виявлено, що поряд із фактичною його основою та локальним часовим значенням автор використовує власне комічні прийоми, що утворює своєрідну подвійність – двозначну й однозначну (примітивну) площини. На першому рівні наявні глибинні асоціації та філософські сентенції, на другому – наочний опис, що не потребує смислового аналізу (переважно опис зовнішності чи поведінки персонажа). При цьому навіть на другому рівні спостерігаються окремі ознаки прихованого аналітичного роздуму.

Список літератури:

1. Погребняк Г. А. Поэтика парадоксального в малой сатирико-юмористической прозе первой трети XX века (А. Аверченко, Саша Черный) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Самара, 2003.
2. Пильский П. Аркадий Аверченко. *Дальние берега: Портреты писателей эмиграции* / состав и коммент. В. Крейд. Москва : Республика, 1994. URL : <http://averchenko.lit-info.ru/averchenko/vospominaniya/pilskij-arkadij-averchenko.htm>
3. Аверченко А. Т. Собрание сочинений : в 6 т. / сост., подгот. текстов, коммент. С. Никоненко. Москва : ТЕРРА-Книжный клуб, 2007. Т. 6: Отдых на крапиве. 480 с.
4. Левицкий Д. Жизнь и творческий путь Аркадия Аверченко. Москва : Новый путь, 1999.
5. Аверченко А. Т. Собрание сочинений : в 6 т. / сост., подгот. текстов, коммент. С. Никоненко. Москва : ТЕРРА-Книжный клуб, 2007. Т. 5: Чудеса в решете. 528 с.
6. Никоненко С. С. Время и личность Аркадия Аверченко. *Аверченко А.Т. Собрание сочинений* : в 6 т. Москва : ТЕРРА-Книжный клуб, 2006. Т. 1: Весёлые устрицы. 448 с.
7. Богословский Н. Эскизы к биографии. Аверченко А. Шутка мецената. Роман. Повесть / сост. Н. Воробьева. Москва : Известия, 1990. С. 5–13.
8. Аверченко А. Т. Собрание сочинений : в 13 т. Москва : Изд-во «Дмитрий Сечин», 2014. Т. 12: Рай на земле. URL: http://az.lib.ru/a/awerchenko_a_t/text_1922_ray_na_zemle.shtml
9. Аркадий Аверченко. Русское лихолетье глазами «Короля смеха»: Публицистика. Интервью. Рецензии. Письма. Документы: 1917–1925. Москва : «Посев», 2011. 428 с.
10. Hartmann N. *Asthetik*. Berlin : W. de Gruyter, 1953. S. 436. URL: https://biblioclub.ru/index.php?page=author_red&id=2021

**Holoborodko Yu. K. PHENOMENA OF A. AVERCHENKO'S CREATIVITY:
MAIN DOMINANTS OF CONTINUATION OF LITERARY AND ARTISTIC TRADITIONS**

The article analyzes the phenomena of A. Averchenko's work in the field of continuation of his literary and artistic traditions with arguments based on new research and his own analysis. The peculiarities of A. Averchenko's work include the peculiarities of the interpretation of the image of the "simple-minded", the writer's patriotism, the evolution of his attitude to the people and government, non-Russians, his ability as a teacher/psychologist, prophet and master of comic genre.

In accordance with the clarification of historical-literary and theoretical-methodological aspects of A. Averchenko's literary work, the views of literary critics who studied the artistic achievements of the writer in terms of its significance in the development of Russian literature in general and satirical conception of the artist in particular; are focused on the writer's changes over time (from post-revolutionary times to the period of direct emigration) and on aesthetic priorities in the work of the artist of the period of his exile and emigration.

Thus, the phenomenon of the image of the "simple-minded" reveals the artist's priority in choosing a narrator or hero, whose excessive naivety better reveals the "standard" life with its troubles and vices, as a traditional symbol of human weakness in identification with folklore, and life credo of the writer; humorous style of his behaviour in public communication. Patriotism is defined as love for Russia not as a certain ethnic conglomerate, but as an empire ("vast Russia") that unites different peoples, including Ukrainians. Accordingly, there is such a feature of chauvinism as hostility to other nations (for example, the writer's attitude to the Greeks and Turks of Constantinople). Related to this is the motive opposition "love – dislike" to the people (man), which is associated with the phenomenon of changing the mood of the artist. The artist's love for children is also defined as a phenomenon, which in the works about them shows the skill of a teacher and a psychologist.

Key words: *A. Averchenko, phenomena of creativity, comedy, humour, satire, patriotism, change of mood.*